

The main forms of teaching specialized subjects in technological educational areas

Sardorbek KUCHAROV¹

Termez State Pedagogical Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2022

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2023

Available online

15 February 2023

ABSTRACT

In this article, the topic of the main forms of teaching specialized subjects in the direction of technological education is covered, and innovative indicators in technological education are approached.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss1/S-pp171-181>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Keywords:

specialized subjects,
excursion,
technology education,
theoretical lessons,
training workshops,
frontal training,
link,
instruction.

Texnologik ta'lim yo'naliشida mutaxassislik fanlarini o'qitishining asosiy shakllari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

mutaxassislik fanlari,
ekskursiya,
texnologiya ta'limi,
nazariy darslar,
o'quv sexlari,
frontal o'qitish,
zveno,
instuktaj.

Ushbu maqolada texnologik ta'lrim yo'naliشida mutaxassislik fanlarini o'qitishining asosiy shakllari mavzusi yoritilgan bo'lib, texnologik ta'limda innovatsion ko'rsatkichlar tahlil etilgan.

¹ Teacher, Department of Technological Education, Termez State Pedagogical Institute.

Основные формы преподавания профильных предметов для технологических образовательных направлений

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Профильные предметы,
экскурсия,
технологическое
образование,
теоретические занятия,
обучающие семинары,
фронтальная подготовка,
ссылка,
инструктаж.

В данной статье освещена тема основных форм преподавания профильных предметов по направлениям технологического образования, а также проанализированы инновационные показатели в технологическом образовании.

Tashkiliy shakl deganda o'qituvchi tomonidan qo'yilgan maqsadga erishishga yo'naltirilgan talabalar o'quv-o'zlashtirish faoliyatini tashkil etish va rahbarlik qilish usullari tushuniladi.

Mutaxassislik fanlarini o'qitishning asosiy tashkiliy shakllari sifatida quyidagilardan foydalilaniladi (Rasm-1):

- 1). darsdan;
- 2). mutaxassislikka doir amaliy laboratoriya ishlaridan;
- 3). ekskursiyadan;
- 4). talabalar ishlab chiqarish guruhlaridan;
- 5). o'quv sexlari bazasidan;
- 6). talabalarning mutaxassislikka doir to'garaklaridan va h.k.lardan.

Ko'pgina hollarda o'qitishning asosiy shakllaridan biri – dars qabul qilinadi. Mehnat ta'liming boshqa shakllari ham, dars ham o'z navbatida 4 xil ko'rinishda tashkil etilishi mumkin, ya'ni frontal o'qitish shakli, o'qitishning zvenoli shakli, individual o'qitish shakli, aralash o'qitish shakli. Bularning har biri turlicha sharoitda turlicha qo'llaniladi.

Frontal o'qitishning qo'llanish sharoitlari:

1. Nazariy darslarda:
 - A) barcha talabalarga bir vaqtida axborot yetkazishda;
 - B) talabalar bilimlarini bir vaqtida frontal tekshirishda;
 - V) demonstratsiya va O'TV qo'llashda;

2. Amaliy mashg'ulotlarda:

- A) frontal instruktaj berishda;
- B) ayrim hollarda joriy instruktaj berishda.

O'qitishning zvenoli shaklida qo'llanish sharoitlari:

1. Nazariy darslarda:

- A) har bir zveno ish ob'yektlarining muhokamasida;
- B) zvenolar bo'yicha muammoli o'qitish metodini qo'llashda.

2. Amaliy mashg'ulotlarda:

- A) har bir zvenoga instuktaj borishda;
- B) zvenolar ishini tashkil etish va o'tkazishda.

Individual o'qitish shaklida qo'llanish sharoitlari:

1.Nazariy darslarda:

A) alohida tushunmagan talabaga tushuntirishda;

2. Amaliy mashg'ulotlarda:

A) individual instrktaj berishda;

B) alohida ishlarni bajarish taqozo etilganda;

V) talaba mustaqil ishlarini tashkil etish va o'tkazishda.

Aralash o'qitish shaklida qo'llanish sharoitlari:

1.Nazariy darslarda:

A) turli saviyali talabalar bilan ishlashga;

B) ta'lim mazmuni talabalar uchun turlicha ahamiyatga ega bo'lgan sharoitda;

V) muammoli vaziyat hosil etish va suhbat metodlaridagi darsda.

2. Amaliy mashg'ulotlarda:

A) bajariladigan ish ob'yektlari turlicha bo'lishi bilan bir vaqtida umumiylikka ega bo'lishga. Shuningdek, mutaxassislik fanlari bo'yicha mashg'ulotlarini tashkil etishning frontal, zveno va individual shakllari mavjuddir.

Dars ta'lim ishining asosiy tashkiliy formasidir. Bu gap, jumladan, texnologiya ta'limi yo'nalishidagi mutaxassislik fanlari uchun ham taalluqlidir.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha amaliy mashg'ulotlarda dars mutaxassislik fanlarini o'qitishning asosiy vazifalarini amalgalash oshirish, yangi materialni bayon qilishni amaliy topshiriq berish va uni hal qilish bilan yaxshi bog'lash, talabalarni faollashtirish, ijtimoiy foydali texnologiyaga jalb etishni amalgalash imkonini beradi.

Mutaxassislik fanlari darslari boshqa o'quv predmetlariga nisbatan qator xususiyatlarga ega. Bu xususiyatlar quyidagilardan iborat:

Rasm-1. Texnologiya ta'limini o'qitish shakllari.

1. Darsda markaziy o'rinni talabalarning amaliy ishlari egallaydi. Shu munosabat bilan o'quv kabinetiga ustaxonlardagi mashg'ulotlarni qo'shaloq darslar sifatida o'tish ma'qullangan. Kam vaqtli amaliy darsning noqulayligi shuki, unda talabalarning bevosita

amaliy ishlariga juda kam vaqt qoladi. Darsning ko'p qismi ish o'rnnini tayyorlash va yig'ishtirishga, o'qituvchining instruktajiga ketadi. 90 daqiqa davomida talabalar ma'lum texnologiya topshirig'ini bajarishga ulguradilar, bu esa ularga ma'naviy qoniqish bag'ishlaydi va o'qituvchiga ish natijalarini baholash imkonini beradi.

2. Talabalarning amaliy ishlari unumli mehnat bazasida tashkil qilinadi.

3. O'quv kabineti va ustaxonalardagi mashg'ulotlarda talabalar har xil ishlov berish asboblari yordamida ishlaydilar, ozuqa mahsulotlariga va materiallarga moslama, dastgoh va mashinalarda ishlov berishni bajaradilar, mahsulot yaratish jarayonida bevosita ishtirok etadilar. Shu sababli dars(mashg'ulot)ni o'tkazishning xavfsizligini ta'minlovchi maxsus tayyorgarlikni talab qiladi.

Amaliy mashg'ulot deganda talabalarining o'quv materialini faol, ongli va mustahkam o'zlashtirishi maqsadida texnologiya ta'limi o'qituvchisi rahbarligida amalgalashiriladigan ham jamoa, ham yakka tartibdagi ish turlarini o'z ichiga oladigan o'quv texnologiya faoliyatini aniq tashkil etishni tushunish kerak. Amaliy mashg'ulot jarayonida dastur mazmuni ochib beriladi, texnologiya ta'limi va tarbiyasining maqsadlari, vazifalari amalgalashiriladi.

Texnologiya ta'limi yo'nalishi mutaxassislik fanlarini o'qitishning talabalarni shtatlari ish joylarida va o'quv sexlari bazasida o'qitish ham o'qitishning bir shakli bo'lib, bunda talaba uchun maxsus o'quv uchastkalarida yoki sexda stanoklar ajratilgan bo'lib, talabalar shu korxona uchun kerakli biror detal yoki tarmoqni tayyorlaydilar. Bu davrda oliy maktab o'qituvchilarining vazifasi talabalarning ishlarini ko'zatib turish, berilgan topshiriqlarni bajarishga erishishi va brakning oldini olishdir.

Talabalarni ishlab chiqarish guruhlarida o'qitish shakli oliy maktab talabalarini ishchilar brigadalarining shtatdan tashqari a'zolari sifatida ta'lim olishlari mumkin. Bunday paytda bittadan, yoki uchtadan qilib ishchilar brigadalariga taqsim qilinadi va brigadalarda ishlab chiqarish brigadalarining ko'rsatmasi bilan vazifalarini bajaradilar.

Mutaxassislik fanlari sohasidagi amaliy mashg'ulotlar turli tipda bo'lishi, ya'ni yangi texnik-texnologik ma'lumotlarni va texnologiya jarayonlarni o'rganishga, bilimlarni, texnologiya ko'nikmalari va malakalarini mustahkamlashga, korxonalarga ekskursiyalar o'tkazish va hokazolarga bag'ishlangan mashg'ulotlar bo'lishi mumkin. O'quv kabineti va xona hamda ustaxonalalarida o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlarning turlari xilma-xil bo'lishiga qaramasdan, ularning hammasi quyidagi umumiy talablarga mos kelishi lozim:

1) Mashg'ulotning maqsadi va vazifalari aniq va ravshan ifodalangan bo'lishi lozim.

2) Mashg'ulotning tuzilishi didaktik jihatidan o'zini oqlagan va o'quv materialining mazmuniga to'liq javob beradigan bo'lishi kerak.

3) Amaliy ishlarni ob'yektlari to'g'ri tanlanishi, ijtimoiy foydali ahamiyatga ega bo'lishi va o'rganiladigan texnologiya jarayonlari hamda usullarining talablariga muvofiq kelishi zarur.

4) Mashg'ulotlarda foydalilaniladigan texnologiya ta'limi uslublari dars talablariga va o'quv materiallarining mazmuniga to'liq javob berishi lozim.

5) O'quv kabineti va xona hamda ustaxonalardagi mashg'ulotlarning tashkiliy - uslubiy tuzilishi talabalar bilan jamoa tarzida va yakka tartibda ish olib borishni nazarda tutishi kerak.

6) Texnologiya ta'limi bo'yicha amaliy mashg'ulotlarda o'tkaziladigan ta'lim ishlari tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi lozim.

Amaliy mashg'ulot turlarining xilma-xilligiga qaramasdan, ulardag'i umumiy didaktik tomonlarni ham ta'kidlab o'tish kerakki, bular talabalarni navbatdagi o'quv materialini o'zlashtirish uchun jalg qilishga qaratilgan mashg'ulotlarni uyushtirish, talabalar o'zlashtirganliklarini tekshirish, texnologiya usullarini namoyish qilish, ularni mashqlar yordamida mustahkamlash, o'z-o'zini nazorat qilishga erishish, mustaqil bajarilgan ishlar va o'tgan mashg'ulotlarga yakun yasashdan iborat.

Har qanday darsga qator didaktik talablar qo'yiladi. Mutaxassislik fanlari darslariga ham nisbatan didaktik maqsadning aniqligi ta'lim va tarbiya vazifalarining birligi, o'quv materialini to'g'ri tanlash, o'qitish (ta'lim) uslublarini maqsadga muvofiq tanlash, talabalarning har bir talabaning mustaqilligi bilan uyg'unlashadigan kollektiv ishi, darsning tashkiliy aniqligi, talabalar ishida xavfsizlikni ta'minlash kabi talablar qo'yiladi.

Mutaxassislik fanlari darslarini tashkil qilishga ham nisbatan quyidagi talablar bo'ladi.

1. Didaktik maqsadning aniqligi. Odatda har bir darsda qator didaktik masalalar hal qilinadi, ko'pincha ularning bitti dominant (ustunroq) bo'ladi. Masalan, talabalarga bilimlar beriladi, ularda ko'nikma va malakalar shakllanadi, texnik ijodiyot qobiliyati va hokazolar rivojlanadi, ammo ana shu ta'limiy vazifalar har qanday darsda birday hal qilinmaydi. Bu ko'p jihatdan darsning mazmuniga bog'liq. Misol uchun modellashtirishga bag'ishlangan darslarda ayniqsa texnik tafakkurni, fazoviy tasavvurni va texnik ijodkorlik uchun boshqa sifatlarni rivojlantirish uchun yaxshi sharoitlar vujudga keladi. Talabalar modellarni tayyorlar ekan, ilgari olgan bilim va malakalarini mustahkamlaydilar va takomilashtiradilar, ammo bu mazkur holda asosiy emas, balki yo'l-yo'lakay hal qilinadigan vazifadir. Dars strukturasi, tayyorlash ob'yekti, uslubiy vositalar, bularning hammasi birinchi navbatda asosiy didaktik vazifaga bo'ysunadi, uni bajarishgya yo'naltiriladi. Shu bilan birga boshqa o'quv vazifalarinni bajarilishiga to'sqinlik qiladigan sharoitlar vujudga kelishiga ham yo'l qo'yilmaydi. Jumladan, tayyorlashda talabalarning texnik ijodkorligi uchun ob'yektiv sharoit mavjud bo'ladigan, ammo detallarini yasash talabalar hali egallab olmagan texnologiya operatsiyalarini bajarish bilan bog'liq modelni tanlash mumkin. Bunday model o'quv ustaxonalaridagi mashg'ulotlarda tayyorlash ob'yekti sifatida mos kelmasligi tabiiydir.

Texnologiya ko'nikmalarini shakllantirish vazifasi birinchi o'rinda turishiga shundan ham ko'rindiki, har qanday texnologiya operatsiyasini o'rgatish talabalarga operatsiyaning mohiyati, asboblar, ish usullari va hokazolar haqida ma'lum darajada bilimlar berishdan boshlanadi. Bu bilimlarni o'zlashtirish ishning to'g'ri usullarini o'zlashtirishning zarur shartidir, bularni bilish zarur, ammo bilishning o'zi yetarli emas. Chunki, ish paytida asbobni qanday ushslash, qanday ishlatish kerakligini yaxshi bilgan bilan bu ishlarni uddalay olmaslik mumkin. ko'pincha texnologiya usullarini bajarish uchun zarur bilimlarni egallah usullarning o'zini egallahdan ancha osonroq bo'ladi. Shu sababli operatsiyalarini o'rgatishda o'qituvchining diqqat e'tibori talabalar texnologiya usullarini to'g'ri bajarishlariga qaratiladi, bu esa mazkur holda asosiy didaktik vazifaning aynan o'zidir.

Texnologiya ta'limi o'qituvchisi dars mashg'ulotlariga tayyorlanayotganda mazkur dars mashg'ulotlarida didaktik vazifalarning qaysilari asosiy vazifalar hisoblanishini aniqlaydi, ularga dars mashg'ulotlarining maqsadi sifatida qaraydi va dars mashg'ulotlarini shunga ko'ra tashkil etadi.

2. Ta'lim va tarbiya vazifalarining birligi. Ta'lim tarbiyalovchi bo'lishi kerak. Bu talab hamma o'quv predmetlariga bab-baravar tegishli. Yosh avlodni tarbiyalash – bolaga xarakterning butun ijobiy sifatlari kompleksini singdirish demakdir. Bunday sifatlar jumlasiga vatanparvarlik, kattalarni hurmat qilish, rostgo'ylik kabilarni ham

aytish mumkin. Texnologiya ta'limi darslarida texnologiya tarbiyasi uchun alohida qulay sharoitlar vujudga keladi. Shu sababli texnologiya tarbiyasiga texnologiya ta'limining asosiy vazifalaridan biri sifatida qaraladi. Bundan esa o'qituvchi o'z oldiga tarbiyaviy xarakterdagi muayyan vazifani qo'yagan, darsni yaxshi dars deb hisoblab bo'lmasligi ravshandir. O'qituvchi tarbiyaviy ish natijalarini uzluksiz kuzatishi va unga tegishli tuzatishlar kiritish imkoniga ega bo'ladi. Har bir darsdagi ta'lim jarayoni talabalarda texnologiyaga muhabbat uyg'otadigan yo'sinda tashkil qilinishi kerak. Buning uchun o'qituvchi ish ob'yektni tanlashda faqat uning dastur talablariga mosligi haqida emas, balki talabalarda qanday emotsiyalar uyg'otishi, ya'ni ularni qiziqtirishi, musobaqaga rag'batlantirishi va hokazolar haqida ham o'ylashi kerak. Talabalarga ish o'rnini tayyorlamasdan turib ishlashga kirishmaslik, nosoz asboblar bilan ishlamaslik kabi texnologiya madaniyatining ma'lum qoidalarini singdirish muhimdir. Agar o'qituvchi har bir darsda talablarni bo'shashtirmay bu qoidalarning bajarilishini kuzatib borsa, ular odat tusiga kirib qoladi.

Maktablarning ish tajribasi talabalarning texnologiyaga munosabatlari asta-sekin tenglashishini, hamma talabalar bajonudil, kuchi yetganicha texnologiya qila boshlashini ko'rsatmoqda. Ammo bunga darsda ta'limiy va tarbiyaviy vazifalarning birligi ta'minlangan taqdirdagina erishiladi.

3. O'quv materialini to'g'ri tanlash. O'quv materialini tanlashda darsning maqsadi, talabalar oldingi texnologiya ta'limi darslarida olgan bilim va malakalar; fan asoslariga oid bilimlari; ularning jismoniy rivojlanganligi kabi qator omillar hisobga olinadi.

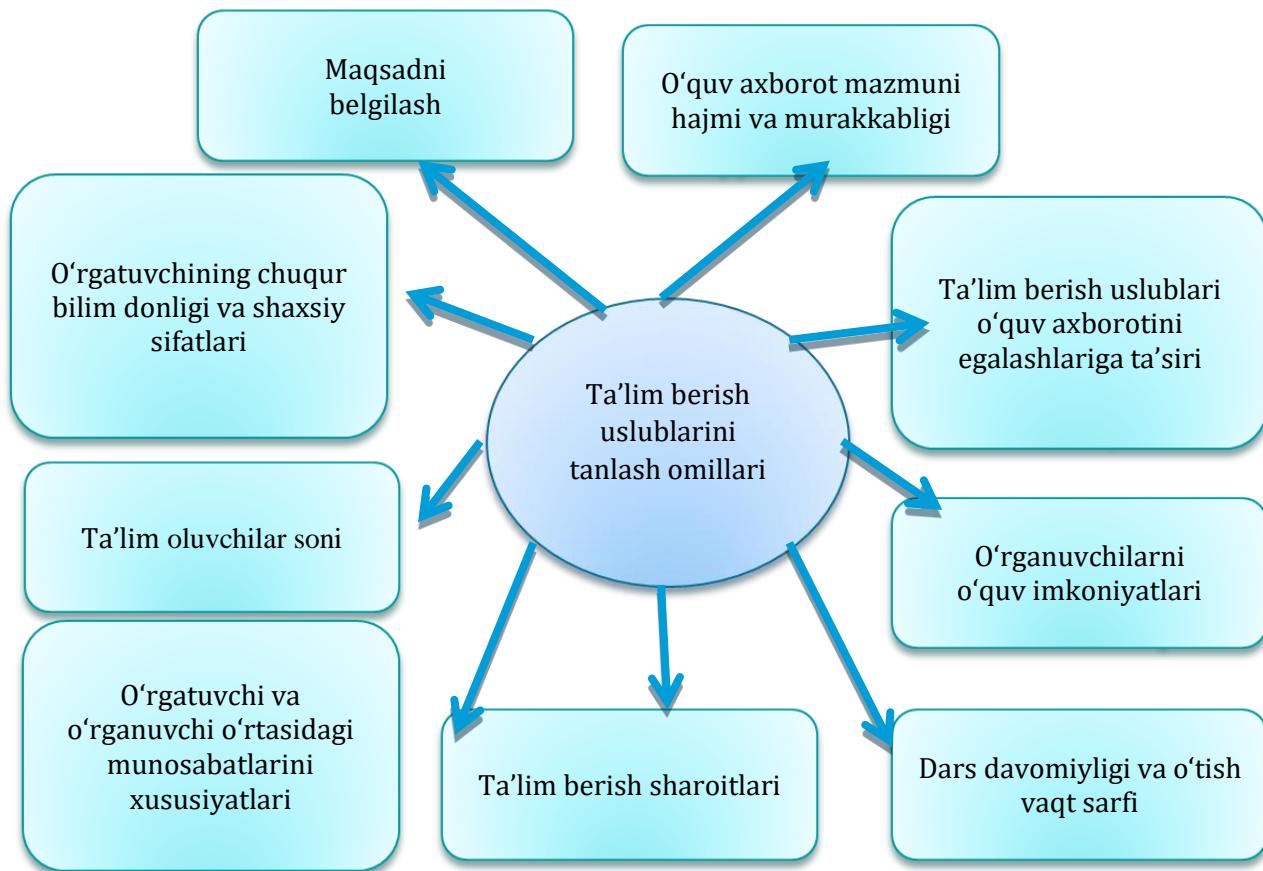
Mahsulot va materiallarga ishlov berishda rejlash ishlarida to'g'ri to'rtburchak shaklidagi konturga ega bo'lgan detallarni tekislikda rejlash rejalonchi asboblar yordamida bajariladi. Bundan murakkabroq konturga ega bo'lgan detallar shablon bo'yicha rejalanadi. Talabalar chizmachilikni o'rgana boshlaganlaridan keyin rejlashga qo'yiladigan talablar ortadi. Shablon dan maxsus hollardagina foydalaniladi, rejlash odatda, geometrik yasashlar yordamida bajariladi. Ko'rinish turibdiki, bunda ishlov beriladigan ozuqa mahsuloti va materiallar talabalarning oldingi tajribalari va fan asoslari bo'yicha olgan bilimlariga bog'liq holda tanlanadi.

O'quv materialining mazmuni darsning maqsadiga muvofiq tanlanadi. O'qituvchi biror mavzu bo'yicha, masalan, yakunlovchi dars o'tkazar ekan, ishning haqiqiy ahvoliga qarab o'z oldiga har xil maqsadlarni qo'yishi mumkin. Agar talabalar texnologiya usullarini bajarishda tipik xatolarga yo'l qo'ygan bo'lsalar, yakunlovchi mashg'ulot o'sha xatolar keyinchalik takrorlanmasligi uchun ularni tahlil qilishga bag'ishlanishi mumkin. Yakunlovchi mashg'ulotlarda talabalar bilimlarini umumlashtirish, ozuqa mahsulot va materiallarga ishlov berish usullaridagi umumiy va farqli tomonlarni aniqlash maqsadlari ham qo'yilishi mumkin. Birinchi holda ham, ikkinchi holda ham o'quv materialini tanlash har xil amalga oshirilishi o'z-o'zidan ko'rinish turibdi.

O'qitish (ta'lim) uslublarini maqsadga muvofiq tanlash. O'qituvchi ishidagi har xil uslub va usullar omilkorligi bilan kombinatsiyalanmasa, har qanday darsda ham maqsadga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun ham ta'lim uslublarini to'g'ri tanlash dars samarasiga salmoqli ta'sir ko'rsatadi.

Texnologiya ta'limi darsining asosiy bosqichi talabalarning mustaqil ishidan iboratdir. Bu ishning muvaffaqiyati unda didaktik uslub va usullar qanchalik muvaffaqiyatli kombinatsiyalanishiga bevosita bog'liq bo'ladi.

Talabalarning mustaqil ishlari topshiriq mazmuni bilan tanishish, u qanday tartibda, qaysi asboblar va moslamalardan foydalanib bajarilishi haqida fikrlashdan boshlanadi. Bu masalalarning hammasini bilimlarni qo'llamay yechish mumkin emas. O'qituvchining o'zi to'la-to'kis yo'l-yo'riq berishi mumkin, albatta, ammo bunda ta'lim uslublarini maqsadga muvofiq tanlash talabi buziladi, chunki amaliy aqliy faoliyat bilan bog'lanmagan amaliy ish texnologiya tarbiyasi va umumtexnik ta'lim talablariga javob bermaydi. O'smirlar mustaqil ishni bajarish bilan bog'liq hamma masalalarni o'ylab olib, ulardan belgilanganlarini amalga oshirishga kirishadilar. Shunday qilib, texnologiyada bilimlarni qo'llash uslublari ma'lum texnologiya usullarini bajarishga doir mashqlar bilan kombinatsiyalanadi. Ayniqsa, talabalar ijodkorligining elementlari mavjud bo'lgan mustaqil ishlari didaktik jihatdan qimmatlidir.

Rasm-2. Ta'lim berish uslublarini tanlash omillari.

Yangi materialni bayon qilishda ta'limning texnologiya usullarini namoyish qilish, tushuntirish va suhbat kabi uslublardan foydalilanadi. Bunda ham ko'p narsa o'qitish uslublarini maqsadga muvofiq ravishda kombinatsiyalashga bog'liq. Chunonchi, suhbat tushuntirishga qaraganda talabalarni ko'proq aktivlashtiradi. Shu sababli yangi materialni bayon qilish jarayonida talabalarning ba'zi bilim va malakalariga tayanish mumkin bo'lgan hollarda, texnologiya usullarini namoyish qilishni suhbat bilan kombinatsiyalash kerak.

Darsning yakunlovchi qismi uchun ta'limning suhbat, tushuntirish, bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish kabi uslublarini qo'llash xarakterlidir.

5. Har bir talabalarning har bir mustaqilligi bilan uyg'unlashadigan jamoa ishi. Hozirgi vaqtda texnologiya ta'limi darslarida talabalar ishini tashkil qilishning uchta asosiy frontal, zveno va individual formalari qaror topgan. Har bir tashkiliy formani baholashga ikki nuqtai nazardan yondashiladi: ular bilimlarni o'zlashtirishga, ko'nikma va malakalarining shakllanishiga qanday yordam berishi; ulardan qaysi biri hozirgi sanoat korxonalarida texnologiyani tashkil qilishi haqida to'laroq, aniqroq tasavvur berishi aniqlanadiki, bular politexnik ta'lim vazifalarini amalga oshirish uchun zarurdir.

6. Darsning tashkiliy aniqligi. Har qanday dars o'zining tashkil qilinishi va o'tkazilishi nuqtai nazaridan aniq bo'lishi kerak. Ustaxonalarda o'tkaziladigan darslarning muhim xususiyati ko'pincha talabalarning unumli texnologiyaga bag'ishlanishidir.

Ishlab chiqarish sharoitida texnologiyani, boshqa bir xil sharoitlarda ishchidan uning asosiy vazifasi, ya'ni moddiy boylik yaratish bo'yicha maksimal foydalanishni ta'minlaydigan yo'sinda tashkil qilish samaraliroq hisoblanadi. Turli sabablarga (zagotovka va asboblarning yo'qligi, jihozlarning sinib qolishi va hokazolarga) ko'ra ishchining bekor turib qolishi, eng avvalo, texnologiyani tashkil qilishdagi kamchiliklar borligini bildiradi. Ustaxonalardagi darslarning tashkiliy aniqligini baholashga shu nuqtai nazardan yondashish kerak.

Talabalar unumli texnologiyaining uzlusizligini ta'minlash uchun o'qituvchi eng oldin jihozlarning sozligini kuzatadi. Agar sanoat korxonalarida jihozlarning ishdan chiqishi ishlab chiqarish dasturini bajarmaslikka olib kelsa, ta'lim sharoitida o'quv dasturi bajarilmasligiga sabab bo'ladi. Tashkiliy aniqlikka ustaxonalarni hamma zarur material va asboblar bilan uzlusiz ta'minlash va zagotovkalarni saqlash va ularni talabalgara berishni to'g'ri tashkil qilish muhimdir. Agar bu ishda yetarlicha tashkiliy aniqlik bo'lmasa, qimmatli daqiqalar maqsadsiz sarflanadi.

Darsning tashkiliy aniqligi uchun o'qituvchining o'quv jarayoniga rahbarlik qilish ishlarini rejalshtirishi ham katta ahamiyatga ega. Masalan, o'qituvchi oldingi yillar tajribasidan kelib chiqib, biror operatsiyani bajarishda talabalar qanday xatolarga yo'l qo'yishlarini biladi. Shunga ko'ra u xatolarga yo'l qo'yilishini kutib turmay joriy instruktajlar o'tkazishni rejalshtiradi va ular haqida talabalarни ogohlantiradi.

Talabalar texnologiya ta'limi darslarida foydalananadigan texnik hujjatlar ham darsning tashkiliy aniqligiga ta'sir qiladi. Agar chizmalar, texnologik kartochkalar, instruksiyalar tushunarli, bolalarning kuchlari yetadigan bo'lsa, talabalar ular bo'yicha muvaffaqiyatli ishlaydilar, shu bilan birga mustaqillikni ham namoyon qiladilar. Aks holda ular bir-birlariga, o'qituvchiga yordam olish uchun murojaat qiladilar, bu esa ish paytida u yoq bu yoqqa yurishlarga sabab bo'ladi, ixtiyorsiz, hammani o'z ishini bajarishdan chalg'itadi.

7. Laboratoriya – amaliy ishlarni to'g'ri tashkil qilish. Texnologiya ta'limi darslarini deyarli 80-90 foizi amaliy ish bajarish bilan bog'liq bo'lib, u amaliy laboratoriya mashg'ulotlari bilan tugallanadi. Talabalar uchun bu amaliy laboratoriya tadqiqoti demakdir. Amaliy – laboratoriya tadqiqoti texnologiya ta'limi mashg'ulotining shunday turidirki, unda umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilari o'qituvchi rahbarligida maxsus uskunalar, asboblar, jihozlar yordamida turli tadqiqotlar, tajribalar-kuzatishlar olib boradilar, o'lchovlarni amalga oshiradilar. O'quv ustaxonalari, maxsus kabinetlar, laboratoriylar o'quv tajriba uchastkalari va hokazolar amaliy – laboratoriya tadqiqoti uchun baza bo'lib xizmat qilishi mumkin.

8. Talabalar ishida xavfsizlikni ta'minlash. Texnologiya ta'limi darslarida talabalar har xil ishlov beruvchi asboblar yordamida ishlaydilar, moslama, dastgoh, jihoz, texnika va mashinalarda ozuqa mahsuloti va materiallarga ishlov berishni bajaradilar, elektr zanjirlarini montaj qiladilar. Bunda xavfsiz ishlash qoidalariiga amal qilinmasa, jarohatlanish yuz berishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli talabalar xavfsizligini ta'minlash o'quv kabinetni va ustaxonalarda o'tkaziladigan dars mashg'ulotlariga qo'yildigan asosiy talablar jumlasiga kiradi.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil etishning frontal formasi talabalarning hammasi bir xil topshiriqni bajarishidan iboratdir. Shu tufayli o'qituvchi gruppaviy instruktaj, xatolarni kollektiv bo'lib muhokama qilish va hokazolardan foydalanib bir vaqtning o'zida butun gruppera ishiga rahbarlik qila oladi. Mashg'ulotlarni frontal tashkil qilishning kamchiliklaridan biri shuki, har qaysi talaba ishni boshdan oxirigacha o'zi bajaradi, shunga ko'ra unda hozirgi korxonalardagi texnologiya taqsimotining xarakteri haqidagi tasavvurning shakllanishi qiyinlashadi.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha mashg'ulotlarini tashkil etishning zveno guruh formasida gruppani har biri 3-4 kishilik zvenolarga bo'linishi, bu guruhlarning har qaysisi o'z topshirig'ini bajarishi nazarda tutiladi. Bunda texnologiya taqsimoti sodir bo'ladi, bu taqsimot zvenolar orasida ham, zveno ichida ham bo'lishi mumkin. Ishlab chiqarish korxonalarining buyurtmalarini bajrishda buyumlar soni ko'p bo'lishi mumkin. Bunday holda buyumning butun texnologik jarayonini alohida qismlarga bo'lish va ularni bajarishni turli zvenolarga topshirish maqsadga muvofiq, bunda zvenodagi hamma talabalar bir xil topshiriqni bajaradilar.

Guruh formasida o'qituvchining o'quv jarayonini boshqarishi qiyinlashadi, unga har xil ishlarning bajarilishini kontrol qilishga to'g'ri keladi. Bu qiyinchiliklarni bartaraf etishga yozma instruksiyalarini qo'llash bilan erishiladi, bu instruksiyalar har bir zveno uchun tayyorlanadi va talabalar mustaqil ishlashi uchun yetarli ko'rsatmalardan iborat bo'ladi.

Mehnatni tashkil qilishning guruh formasi oldin o'zlashtirilgan malakalarni mustahkamlashda, modellashtirishda, shuningdek, jihozlar yetishmasligi sababli frontallik ta'minlanmay qolganda, masalan, materiallarga ishlov berish va stanoklarida ishlashda qo'llanadi.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha mashg'ulotlarini tashkil etishning individual formasi hamma talabalar har xil ishni bajarishidan iboratdir. Bu forma nisbatan kam qo'llanadi. Buning sababi bunday sharoitlarda o'quv jarayonini boshqarish, shuningdek, talabalarning hammasini zarur materiallar bilan ta'minlash qiyin bo'ladi. Individual forma, asosan ishning sur'ati va uning natijalari bo'yicha o'z o'rtoqlaridan ancha farq qiladigan eng kuchli va bo'sh talabalar bilan ishni tashkil etishda qo'llaniladi. Kuchli talabalarning ishga qiziqishi pasaymasligi va to'la yuklama bilan ta'minlanishi uchun ularga ancha qiyin topshiriqlar beriladi. Bo'sh talabalar, aksincha ancha sodda topshiriqlar oladilar, bunda ularning orqada qolishiga sabab bo'lgan omillar (kasallik tufayli mashg'ulotlardan qolib ketgani, jismoniy zaifligi va hokazolar) hisobga olinadi.

Dars boshlanishi oldidan o'qituvchi jihoz va asboblarning nosoz emasligini, maxsus kiyimlarning yaroqliligi va boshqalarni tekshiradi.

Yangi materialni bayon qilishda texnologiya xavfsizligiga katta e'tibor beriladi. O'qituvchi ustaxonalarda xavfsiz ishlashni ta'minlovchi qoidalarni tushuntiradi, ularni bajarish usullarini namoyish qiladi, shundan keyin bularni talabalar qanchalik o'zlashtirganini tekshiradi.

Shunday qilib, texnologiya xavfsizligi qoidalarining bajarilishi borasidagi g'amxo'rlik butun darsga, unga tayyorlanishdan boshlab singib boradi; bu mutlaqo tushunarli, ya'ni darsda talabalar jarohatlansa, ularda malakalarni shakllantirish va ijodkorlikni o'stirishdagi har qanday muvaffaqiyat yo'qqa chiqadi.

Mutaxassislik fanlarini o'qitish jarayonida dars bilan bir qatorda o'quv ishining boshqa formalari ham qo'llaniladi. Qoloq talabalar bilan qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkaziladi, o'qituvchi bu mashg'ulotlarda talabalarga qiyin texnologiya usulini o'zlashtirishlarida, murakkab nazariy masalalarni tushunishlarida yordam beradi. Qo'shimcha mashg'ulotlar ba'zan jihozlarning yetishmasligi tufayli ham o'tkaziladi, masalan, o'quv ustaxonalarida ko'pincha yog'och va metallga berish stanoklarida materiallarga ishlov berishni frontal bajarish uchun yetarlicha jihozlar bo'lmaydi, tikuv mashinalari yoki taom tayyorlash jihozlari hamda qishloq xo'jalik texnikasini ifodalovchi jihozlar to'liq yetishmaydi. Shu sababli ish zvenolar bo'yicha bajariladi. Shunday qilib, o'qituvchining bir vaqtning o'zida har xil ishlar bilan shug'ullanayotgan zvenolarni uslubiy boshqarishni amalga oshirishiga to'g'ri keladi. Bu ancha murakkab. Shu sababli o'qituvchi zveno boshliqlari darslarda o'z o'rtoqlariga kuchlari yetgancha yordam berishi uchun ular bilan qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkazadi.

Mutaxassislik fanlarini o'qitish jarayonida sanoat va xizmat ko'rsatish korxonalariga ekskursiyalar uchun anchagina vaqt ajratiladi. Bundan tashqari texnologiya ta'limi yo'nalishi bo'yicha o'quv ishlab chiqarish amaliyotlari ham mavjud.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha ayrim hollarda zaruriyat bo'yicha o'quv ishini tashkil qilishning fakultativ mashg'ulotlar formasida o'tkazilishi mumkin. Talabalar sostavi ixtiyoriylik asosida belgilanadi, bu sinfdan tashqari ish uchun xarakterlidir, mashg'ulotlar mazmuni esa vazirlik tasdiqlagan dastur bilan belgilanadi.

Oliy ta'lim maktablari ish tajribasida texnologiya ta'limi yo'nalishlari bo'yicha fakultativ mashg'ulotlarning ikkita asosiy varianti tasdiqlandi.

Birinchi variantda texnologiya ta'limi yo'nalishi bo'yicha mutaxassislik fanlari fakultativ mashg'ulotlarga ajratilgan vaqt birlashtiriladi va ta'lim yagona dastur bo'yicha olib boriladi. Shu tufaydi tegishli amaliy bilimlar, ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun qulay sharoit vujudga keladi. Bunda bir necha mutaxassislik fanlari dasturlari birlashtirilgan mashg'ulotlar dasturlari bo'yicha ta'lim jarayoni tashkil qilinadi. Masalan, texnika vositalarini ishlatish ta'mirlash va boshqarish o'rgatish ishlari birgalikda olib borilsa, fakultativ mashg'ulotlar samarali bo'ladi.

Ikkinci variantda mutaxassislik fanlari bo'yicha majburiy darslar bilan fakultativ mashg'ulotlar orasida birinchi variantdagidek uzviylik yo'q, talabalar mutaxassislik fanlarini nazariy o'rganish fakultativini yoki dars materialini amaliy o'rganish faqultativini tanlashlari mumkin, bunda talabalarning umumtexnik va texnologik bilim doirasi va hozirgi zamon ishlab chiqarishi asoslari haqidagi tasavvuri kengayadi.

Mutaxassislik fanlari o'qitish jarayonida dars (amaliy mashg'ulot)dan tashqari o'quv ishlab chiqarish brigadalarida o'qitish, o'quv sexlarida o'qitish, malakali ishchilarga biriktirib o'qitish kabi shakllari ham bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A. Parpiev, A. Marakhimov, R. Hamdamov, U. Begimkulov, M. Bekmuradov, N. Taylakov. Electronic educational methodological complexes. For higher education institutions / - T.: UzME state scientific publishing house, 2008. - 144 p.

2. Muslimov N.A., Ko'ysinov O.A., Kadirov H.Sh., Torabekov F.S., Abduraimov Sh.S., Electronic textbook of "Mechanical processing of metals" from the subject "Methodology of Vocational Education" // O Certificate of the State Patent Office of the Republic of Uzbekistan No. BGU 00204 21.10.2009.
3. Torabekov F.S Methodology of using information technologies in the process of training future labor education teachers. 13.00.02 (Labor education) Dis. ped. science. name – T.: 2011. – 176 p.
4. Choriev R.K., Khujakeldiev K.N., Kucharov, S.A., Abdiev N., Amirqulov X.Q. (2022) Pedagogical Problems of Distance and Traditional Education.
5. Journal of Pharmaceutical Negative Results, Pvt. Ltd. <https://doi.org/10.47750/pnr.2022.13.S08.361>
6. Kucharovich, Odinayev Akmal, and Kucharov Sardorbek Akmalovich. "axborot kommunikatsiya texnologiyasi rivojlanish imkoniyatlar metadalogiyasida". Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali 2.9 (2022): 111–114.
7. Ismailova Z., Choriev R., Ibragimova G., Abdurakhmanova S., & Abdiev N. (2020). Competent model of Practice-oriented education of students of the construction profile. Journal of Critical Reviews. Innovare Academics Sciences Pvt. Ltd. <https://doi.org/10.31838/jcr.07.04.85>.
8. Kucharovich, Odinayev Akmal, and Kucharov Sardorbek Akmalovich. "Innovative Teaching Methods and their Practical Application in Technological Education Classes". Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences 1.5 (2022): 305–309.
9. Kucharovich, Odinayev Akmal, and Kucharov Sardorbek Akmalovich. "Axborot kommunikatsiya texnologiyasi rivojlanish imkoniyatlar metadalogiyasida". Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali 2.9 (2022): 111–114.
10. Akmalovich, Kucharov Sardorbek. "Texnologik ta'limning kasb tanlashdagi ahamiyati". Лучший инноватор в области науки 1.1 (2022): 357–360.
11. Dusyarov X.Ch., A.K. Odinayev, and S.A. Kucharov. "Criteria for assessing student knowledge in technology classes". Academic research in educational sciences 2.3 (2021): 1168–1173.